

Univerzitet u Novom Sadu
Prirodno-matematički fakultet
Departman za hemiju, biohemiju i zaštitu životne sredine
Udruženje za unapređenje zaštite životne sredine „Novi Sad“
Fondacija "Docent dr Milena Dalmacija"

Razvoj i primena novih materijala u unapređenim oksidacionim procesima

dr Marijana Kragulj Isakovski
Prirodno-matematički fakultet
Departman za hemiju, biohemiju i zaštitu životne sredine

Novi Sad 8-10. septembar, 2021.

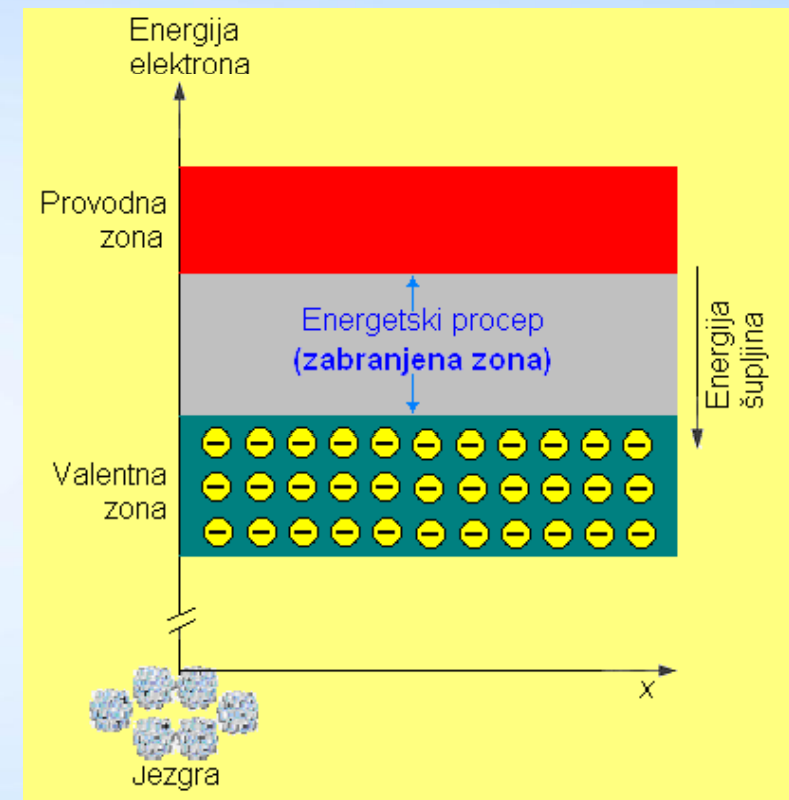

- Modifikacija postojećih i sinteza novih fotoaktivnih materijala.
- Fotoaktivni u vidljivom delu spektra, što otvara mogućnosti korišćenja solarne energije.
- Sinteza i primena novih katalizatora od otpadnih materijala (npr. biomasa).
- Proizvodnja biougljeva, od kojih se daljom obradom i kuplovanjem sa NM mogu dobiti visokoefikasni fotoaktivni hibridni kompoziti.
- Odlične performanse u pogledu površine i izuzetne električne provodljivosti, a pokazali su se i kao veoma efikasni za razgradnju polutanata životne sredine.

Osnova heterogenih fotokatalitičkih reakcija

- Osnova heterogenih fotokatalitičkih reakcija je **fotoekscitacija čvrstog poluprovodnika**, do koje dolazi usled apsorpcije elektromagnetne radijacije, koja je često, ali ne i isključivo, u bliskoj UV oblasti.
- Poluprovodnici, kao primarni apsorberi zračenja se koriste u fotokatalizi zbog pogodne kombinacije elektronske strukture, karakteristika apsorpcije zračenja, karakteristika transporta naelektrisanja i trajanja ekscitovanog stanja.
- S tog aspekta, ispitivani su mnogi materijali kao što su:
  - TiO_2 ,
  - $\alpha\text{-Fe}_2\text{O}_3$,
  - ZnO ,
  - CdS ,
  - SnO_2 i dr.

OSNOVE MODIFIKACIJA I SINTEZE FOTOKATALIZATORA

- Modifikacija površine, uključujući dodavanje metala, dopanata, senzitivacija površine;
- Kombinacija sa drugim poluprovodnicima male zabranjene zone.
- Ove modifikacije su **dovele do smanjenja brzine rekombinacije elektrona i šupljina**, na šta ukazuje povećan kvantni prinos fotokatalitičkog procesa.

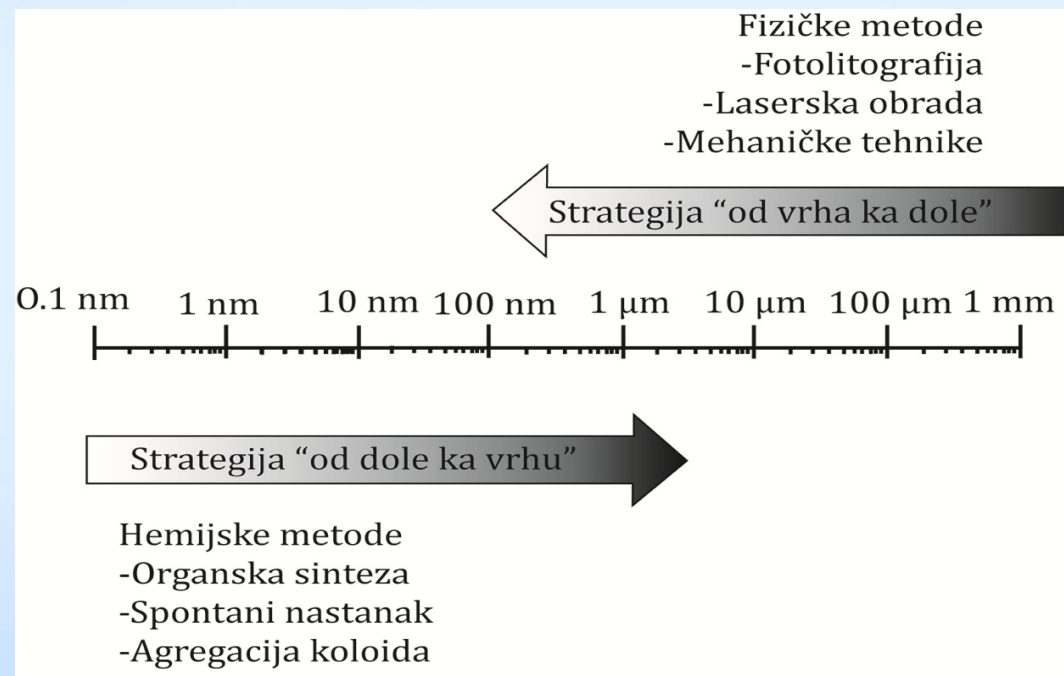
Dopovanje fotokatalizatora

- Dopovanje katalizatora se može izvršiti metalnim jonima, alkalnim, zemnoalkalnim, prelaznim (npr. senzitivizacije TiO_2 primenom Fe^{3+} jona).
- Ugradnja metalnih jona u strukturu TiO_2 može se postići: fizičkim metodama, bombardovanjem fotokatalizatora snopom metalnog jona visoke energije ili hemijskim dopovanjem TiO_2 metalnim jonima sol-gel metodom.
- U poslednje vreme se sve češće kao dopanti koriste nemetali, kao što su sumpor, ugljenik, fosfor, fluor i azot.
- Znatno manja mogućnost rekombinacije, jer anjoni mnogo ređe predstavljaju centre za rekombinaciju nego što je to slučaj sa metalima.
- Otpadni materijali (npr. bimasa) sa visokim sadržajem ugljenika i drugih elemenata mogu se koristiti za sintezu hibridnih kompozita koji su fotoaktivni u katalitičkim procesima

NANOMATERIJALI I NJIHOVA PRIMENA U FOTOKATALIZI

- Strategije za proizvodnju NM mogu se podeliti u dve osnovne grupe, od kojih je prva prema modelu „od vrha na dole“, a druga „od dole ka vrhu“

Karakteristike NM

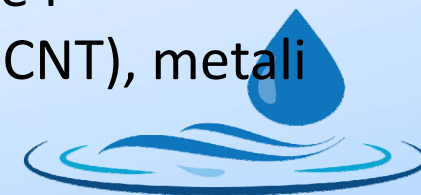

- Najvažnija razlika između osnovnih materijala i nanomaterijala je u tome što NM na maloj površini imaju velik broj atoma, što dovodi do toga da oni imaju **izrazitu površinsku energiju i veliku specifičnu površinu po jedinici mase** i zbog toga se NM generalno odlikuju visokom reaktivnošću.
- Postoji više načina podele NM, a neke od njih su podela na osnovu:
  - veličine i morfologije (oblika i strukture),
  - porekla i
  - hemijskog sastava.

Podela NM na osnovu porekla

- Na osnovu porekla NM mogu biti prirodni ili antropogeni. U prirodne NM spadaju na primer fulereni, čađ, makromolekulski koloidi organske materije kao što su huminske supstance.
- Njihovo prirodno poreklo može da potiče od kometa i asteroida koji su iz kosmosa stigli do zemljine površine, a mogu se formirati iz PAH, iz algi u toku metamorfoze na temperaturama između 300-500°C, u prisustvu elementarnog sumpora ili tokom prirodnih procesa sagorevanja.
- NM antropogenog porekla mogu da se formiraju slučajno tokom raznih aktivnosti (proizvodnje hrane, električne energije, dizel goriva) ili mogu biti proizvedeni za različite namene.
- Primeri ove vrste nanomaterijala su fuleren, nefunkcionalizovane i funkcionalizovane ugljenične nanocevi (eng. *carbon nanotubes*, CNT), metali i metalni oksidi, kao što su elementarno srebro, TiO_2 i dr.

- Na osnovu hemijskog sastava NM se mogu podeliti na organske i neorganske.

Nanomaterijali	Primena
TiO ₂	Fotokatalitički procesi u tretmanu voda Uklanjanje kadmijuma i žive Uklanjanje Cr(VI) iz vodenih rastvora Efikasno antibakterijsko sredstvo
Nanočestice gvožđa	Efikasne u remedijaciji svih segmenata životne sredine
Ugljenične nanocevi	Efikasan adsorbent za uklanjanje organskih polutanata Primena u fotokatalizi Biosenzori za detekciju biomolekula
Silikati nanokompozita	Velika efikasnost u uklanjanju živinih para

Nanočestice TiO_2 i kompozitni materijali kao fotokatalizatori

- Do danas je dobijeno 13 različitih oblika nanostrukturnog TiO_2 , kao što su nanočestice, nanocevi, nanošipke, nanovlakana, nanolistići i nanofilmovi.
- Dobro definisana struktura, uniformna veličina pora između 2 i 50 nm, kao i velika specifična površina materijala obezbeđuje značajan broj aktivnih mesta na površini što predstavlja **korisna svojstva mezoporoznih materijala**.

Kompozitni materijali

- Fotokatalizatori kod kojih se čestice TiO_2 nanose na različite nosače. Materijali koji se najčešće koriste kao nosači za imobilizaciju (nano)čestica TiO_2 su ugljenični materijali, silika gel, staklo, biougljevi, nanomaterijali na bazi gvožđa i različiti drugi polimerni materijali.
- U slučaju TiO_2 /ugljenik kompozita, sinergistički efekat između TiO_2 i ugljenika ne zavisi samo od vrste ugljeničnih materijala na koje se nanosi katalizator, već i od metode korišćene za dobijanje visokoreaktivnog kompozitnog fotokatalizatora.
- U procesima uklanjanja organskih zagađujućih materija iz vode uglavnom se koristi TiO_2 u formi praha, s obzirom da u obliku praha pokazuje veću specifičnu površinu i efikasnost.

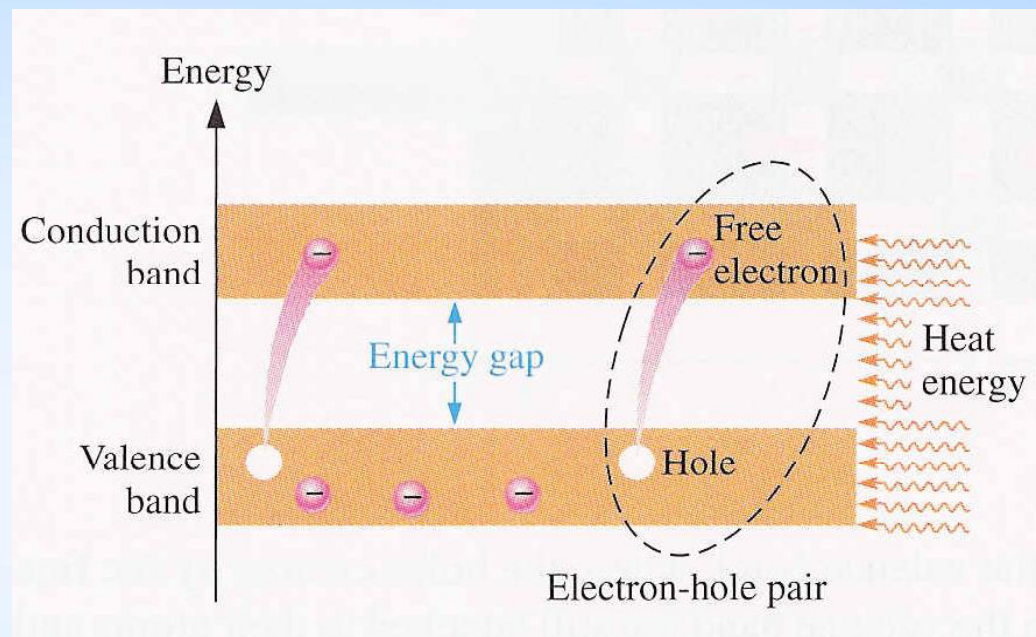

Ugljenični nanomaterijali kao fotokatalizatori

Water Workshop 2021

- Nosači katalizatora u heterogenim fotokatalitičkim procesima.
- U najznačajnije ugljenične (nano)materijale spadaju grafen, ugljenične nanocevi i ugljen-nitrid.
- Zahvaljujući visokoj specifičnoj površini, ugljenični materijali predstavljaju idealne nosače TiO_2 .
- Grafen povećava efikasnost katalizatora za fotokonverziju, pošto se zbog svoje visoke električne provodljivosti ponaša kao medijum za prenos elektrona i inhibira rekombinaciju parova elektron-šupljina.

- Nanostrukturni kompozitni fotokatalizatori na bazi grafen-TiO₂ mogu se efikasno primeniti za razgradnju i uklanjanje određenih aktivnih komponenti lekova i azo boja (npr. metil-oranž) pod uticajem UV i vidljivog zračenja.
- Najbolju fotokatalitičku efikasnost pokazali su kompozitni materijali sintetisani na temperaturi od 200°C i sa ~4% grafen-oksida u prisustvu UV/VIS zračenja.
- Danas se intenzivno ispituje dodatak grafena i drugih poluprovodnika kao što su ZnO, CdS, ZnS i dr., što značajno doprinosi razvoju i sintezi kompozitnih materijala.
- Primena ugljeničnih materijala za sintezu magnetno separativnih fotokatalizatora.

PRIMENA BIOUGLJEVA U FOTOKATALIZI

- Vezivanje nanočestica na biougalj, kao pogodan nosač.
- Biougalj (eng. *biochar*) je čvrst materijal, dobijen u procesu karbonizacije (pirolize) otpadne biomase, pretežno od biljnih ostataka (npr. biljka miskantus, šećerni rezanac, oklasak kukuruza itd.)

Biougalj dobijen od slame i kukuruza pirolizom na 700 °C

- Biougalj je jeftin, stabilan, ekološki prihvatljivi „zeleni“ i održivi material koji se iz otpadne biomase proizvodi različitim metodama, kao što su piroliza, hidroliza, gasifikacija i karbonizacija.
- Biomasa se uglavnom sastoji od lignina (15-25%), hemiceluloze (23-32%) i celuloze (38-50%).
- Osnovna karakteristika biougla je da ima veći sadržaj C i niže H/C i O/C odnose od polazne sirovine.
- Površinu biougla karakteriše visok stepen aromatičnosti, ali i velik broj grupa koje sadrže kiseonik.
- Prisustvo tih grupa omogućava visok afinitet prema vodi, pa se na taj način može koristiti u različitim procesima koji se izvode u vodenoj sredini.

- Brojni su primeri sinteze i primene fotoaktivnih materijala kod kojih je TiO_2 vezan za biougalj, kao ugljenični materijal, dobijen od otpadne biomase: koštice šljiva, kukuruznog klipa, citosana, ljuski pšenice, bambusa, trske i dr.
- Za proizvodnju ovih kompozitnih materijala najčešće se primenjuju sol-gel metoda, ultrazvučna metoda, termalna polikondenzacija, solvotermalna metoda, i hidroliza.

NEORGANSKI MAGNETNO-SEPARACIONI FOTOKATALIZATORI NA BAZI GVOŽĐA

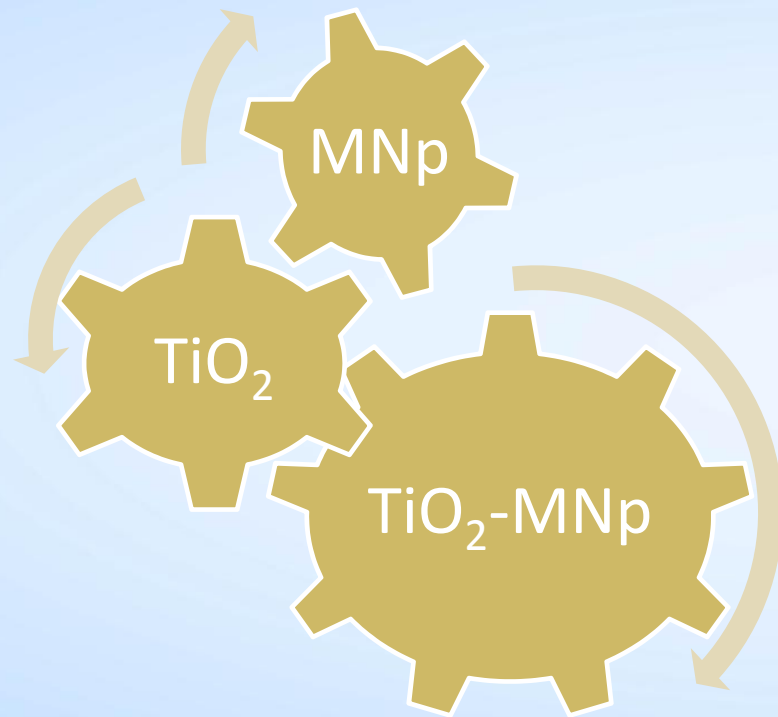
- Materijali na bazi gvožđa predstavljaju najznačajniju grupu *low-cost* materijala, koji se primenjuju za uklanjanje različitih polutanata iz vode. Primena materijala na bazi gvožđa ima veliku primenu u heterogenim Fenton procesima.
- Gvožđe-oksidi, hidroksidi i oksihidroksidi (zajedničkim imenom oksidi-gvožđa) sadrže Fe, O i/ili OH.
- Postoji oko 16 različitih vrsta oksida gvožđa kao što su ferihidrat ($\text{Fe}_2\text{O}_3 \cdot 0,5\text{H}_2\text{O}$), getit ($\alpha\text{-FeO(OH)}$), magnetit (Fe_3O_4), magemit ($\gamma\text{-Fe}_2\text{O}_3$), hematit ($\alpha\text{-Fe}_2\text{O}_3$), hidratirani gvožđe(III)oksid (Fe(O)OH).
- Jedan značajan materijal koji se može upotrebiti u Fentonovim reakcijama, ali i kao fotokatalizator je nano nula valentno gvožđe (eng. Nano Zero Valent Iron, nZVI).

- Kod ovih materijala veoma je važna mogućnost njihove magnetne separacije i to primenom magnetnog polja niskog inteziteta, što ove nanočestice čini dodatno isplativim u poređenju sa npr. membranskom filtracijom vode.
- Agregacija nanočestica može smanjiti sposobnost uklanjanja kontaminanata.
- Primena novih „zelenih“ materijala u fotokatalizi je relativno nov pristup u tretmanu zagađena iz životne sredine pri čemu se u najvećoj meri ispitivanja sprovode u laboratorijskim i poluindustrijskim uslovima, uporedo sa sintezom novih i modifikacijom postojećih fotoaktivnih materijala.

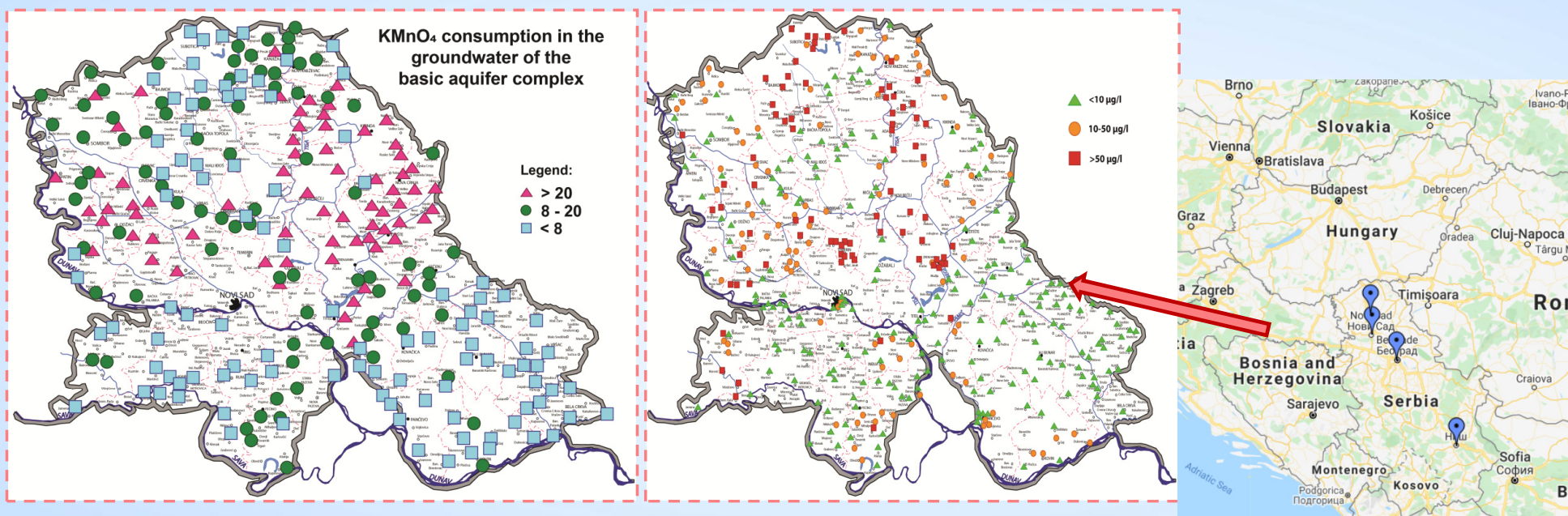
Naša iskustva: Kompozit TiO_2 /MNp

Primer primene TiO_2 obložen nanočesticima magnetita

Voda za piće

Podzemne vode u nekim delovima Vojvodine sadrže As i NOM geološkog porekla.

Official Gazette APV, No. 1/2010, Strategy of water supply and water protection in Vojvodina

Cilj uklanjanje arsena iz vode za piće

Sinteza TiO_2 koji je obložen nanočesticama magnetita

Da se ispita mogućnost uklanjanja arsena primenom modifikovanog TiO_2

Karakterizacija adsorbenta

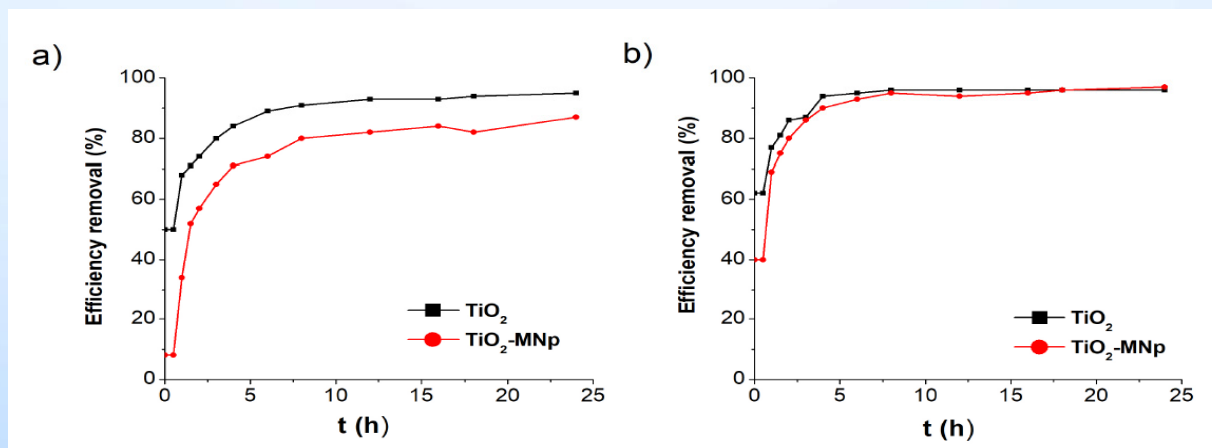
Adsorbent	SSA (m ² /g)	Micropore (cm ³ /g)	Mesopore (cm ³ /g)	Average pore size (nm)	Point of zero charge (pHpzc)
TiO ₂	54.6 ↓	0.0212 ↓	0.958 ↑	35.1 ↑	6.3 ↑
TiO ₂ -MNp	56.6 ↓	0.0224 ↓	0.483 ↑	17.1 ↑	5.2 ↑

Parametri kinetike adsorpcije arsena na TiO_2 i $\text{TiO}_2\text{-MNp}$

Models	Parameters	TiO_2		$\text{TiO}_2\text{-MNp}$	
		As(III)	As(V)	As(III)	As(V)
Pseudo-first order	k_1 (1/h)	1.27	1.49	1.54	1.50
	q_e (mg/g)	1.70	1.83	1.49	1.12
	R^2	0.958	0.976	0.968	0.978
Pseudo-second order	k_2 (g/mg h)	2.09	3.46	0.673	1.78
	q_e (mg/g)	1.82	1.57	1.59	1.62
	$q_{e\text{exp}}$ (mg/g)	1.85	1.36	1.66	1.56
	R^2	0.996	0.996	0.972	0.989

Efikasnost uklanjanja
a) As(III) i b) As(V)

Predloženi mehanizam

Inner sphere surface complex	Arsenite (As(III))	
	$\text{ -MeOH} + \text{H}_3\text{AsO}_3 \rightarrow \text{ -H}_2\text{AsO}_3 + \text{H}_2\text{O}$	Monodentate complex
	$\text{ -2MeOH} + \text{H}_3\text{AsO}_3 \rightarrow \text{ -HAsO}_3 + 2\text{H}_2\text{O}$	Bidentate complex
	Arsenate (As(V))	
	$\text{ -MeOH} + \text{H}_2\text{AsO}_4^- \rightarrow \text{ -HAsO}_4^- + \text{H}_2\text{O}$	Monodentate complex
	$\text{ -MeOH} + \text{HAsO}_4^{2-} \rightarrow \text{ -AsO}_4^{2-} + \text{H}_2\text{O}$	
	$\text{ -2MeOH} + \text{H}_2\text{AsO}_4^- \rightarrow \text{ -HAsO}_4 + \text{H}_2\text{O} + \text{OH}^-$	Bidentate complex
	$\text{ -2MeOH} + \text{HAsO}_4^{2-} \rightarrow \text{ -AsO}_4^- + \text{H}_2\text{O} + \text{OH}^-$	

Me=Ti ili Fe

Umesto zaključka

- TiO_2 je dominantan poluprovodnik u primeni fotokatalize zbog:
- niske cene,
- hemijske stabilnosti i
- otpornosti na fotokoroziju
- Heterogena fotokataliza u prisustvu TiO_2 se pokazala efikasna u razgradnji različitih polutanata u vodenoj sredini kao što su: pesticidi, boje, aktivne komponente farmaceutskih preparata, halogena aromatična jedinjenja, polimeri, cijanidi, teški metali.
- u razgradnji patogenih mikroorganizama kao što su: bakterije, plesni i virusi

Katedra za hemijsku tehnologiju i zaštitu životne sredine

